

De Rekenkamers

April 2013

Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën

INHOUDSTAFEL

I. INSTITUTIONELE GESCHIEDENIS	3
II. HET TAKENPAKKET	5
III. HET PERSONEEL	7
IV. WAT VIND IK IN HET ARCHIEF VAN DE REKENKAMERS?	7
A. Delen en banden	7
B. Rolrekeningen	9
C. Bewijsstukken bij de rekeningen	9
1. Kwitanties van de Rekenkamer te Rijsel	10
2. Kwitanties van de Rekenkamers te Brussel	10
3. Bewijsstukken in verband met het zegelrecht van de Audiëntie	10
D. Administratieve dossiers	11
E. Administratieve briefwisseling	11
F. Oorkonden	11
1. Oorkonden van Brabant	11
2. Oorkonden van Vlaanderen	14
3. Oorkonden van Luxemburg en Chiny	15
4. Weense Oorkonden	15
G. Denombrementen van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen en van andere leenhoven	15
H. Archief van rekenplichtige ambtenaren	16
I. Heerlijke Rekenkamers	16
J. Elders bewaard archief	16
V. ONDERZOEKSMOGELIJKHEDEN	19
VI. LEESWIJZER	21

COVER: IN HET BESTAND VAN DE REKENKAMERS MAKEN DE STADSREKENINGEN EEN BELANGRIJK ONDERDEEL UIT DIE EEN SCHAT AAN INFORMATIE BEVATTEN, MEESTAL VAN HET EINDE VAN DE 14de EEUW TOT HET EINDE VAN DE 18de EEUW. BINNEN DE REEKS SPRINGEN DE REKENINGEN VAN OOSTENDE VAN 1572/1573 TOT 1580/1581 IN HET OOG OMWILLE VAN HUN VERSIERINGEN, HOOGST UITZONDERLIJK BIJ STADSREKENINGEN. AR, REKENKAMERS, REG. 37401, F^o 1 (1578/1579).

INSERT: KOPIE, GEMAAKT IN 1638, VAN EEN ORIGINELE INVENTARIS VAN CHARTERS DIE TUSSEN 1506 EN 1512 DOOR DE REKENKAMER VAN RIJSEL WERD OPGESTELD, WERD VERSIERD MET TALRIJKE ILLUSTRATIES UIT HET DIER- EN PLANTENRIJK, WERKTUIGEN, MUZIEKINSTRUMENTEN ETC. AR, INVENTARISSEN VAN DE TWEEDE AFDELING, 117, PASSIM.

COLOFON

Bestelnummer 5219

Wettelijk depot D/2013/531/023

ISBN 978 90 5746 581 9

AUTEUR: Lieve De Mecheleer

LAY OUT: www.grafiekgroep.be

ONTWERP VOOR EEN AMBTSGEBOUW VAN DE REKENKAMER.

DEZE AFBEELDING VAN DE VOORGEVEL VOOR EEN AMBTSGEBOUW VAN DE REKENKAMER KWAM TOT STAND ROND 1780 EN MOET WORDEN GESITUEERD IN DE CONTEXT VAN DE PLANNEN VOOR EEN NIEUW GEBOUW. HET ONTWERP WERD ECHTER NOOIT GEREALISEERD.

AR, KAARTEN EN PLATTEGRONDEN IN HANDSCHRIFT, 1743/2.

In voorliggende zoekwijzer kan u kennismaken met één van de omvangrijkste bestanden van de Belgische Rijksarchieven, en veruit het meest gigantische bestand uit het Ancien Regime: het archief van de Rekenkamers, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Niet minder dan 4,5 strekkende km informatie op perkament of papier over vrijwel elk aspect uit de geschiedenis van het Ancien Regime in de Zuidelijke Nederlanden.

I. Institutionele geschiedenis

Zowel qua bestaansduur als continuïteit behoren de Rekenkamers tot de belangrijkste centrale instellingen van de Zuidelijke Nederlanden. De geschiedenis van de Bourgondische en Habsburgse Nederlanden heeft verschillende Rekenkamers zien ontstaan en verdwijnen. In chronologische orde van oprichting zijn dat de Rekenkamer van Vlaanderen te Rijsel vanaf 1386; de Rekenkamer van Brabant, opgericht te Brussel in 1404; de Rekenkamer van Holland-Zeeland gecreëerd te 's-Gravenhage in 1446; de Rekenkamer van Gelre te Arnhem in het leven geroepen in 1559. Filips V van Anjou voegde in 1702 de Vlaamse en de Brabantse Rekenkamer samen tot één nieuwe, centrale in-

stelling: de Anjouaanse Rekenkamer. Reeds in 1706 werd deze instelling opgedoekt en hadden Vlaanderen en Brabant alweer elk een Rekenkamer. Reeds in 1735 werden beide Rekenkamers samengevoegd tot de zogenaamde Geünificeerde Rekenkamer die, afgezien van een kort intermezzo in de jaren 1786-1789 (de Hervormde Rekenkamer), tot het einde van het Ancien Regime zou bestaan. In de tweede helft van de 16de eeuw waren er te Brussel, Antwerpen en Gent ook nog de dissidente Rekenkamers, in handen van de rebellen, die de boekhouding moesten controleren van de ontvangers in het gebied dat onder het toezicht stond van de Staten-Generaal.

VOORGEVEL VAN HET NIEUWE AMBTSGEBOUW VAN DE REKENKAMER, 1780.
AR, KAARTEN EN PLATTEGRONDEN IN HANDSCHRIFT, 487.

STRENGTHENED BY GOD

12 de Junho de 1813

1 Les Hômes qui
y sont
N^o qui par d'ordres du
m^o de Mars 1670
y ont été envoyez à
la Disposition de
celuy de Castiglione

¶ De nou pampers g
miltz, affenid hne d
opeditron d. l. iij.

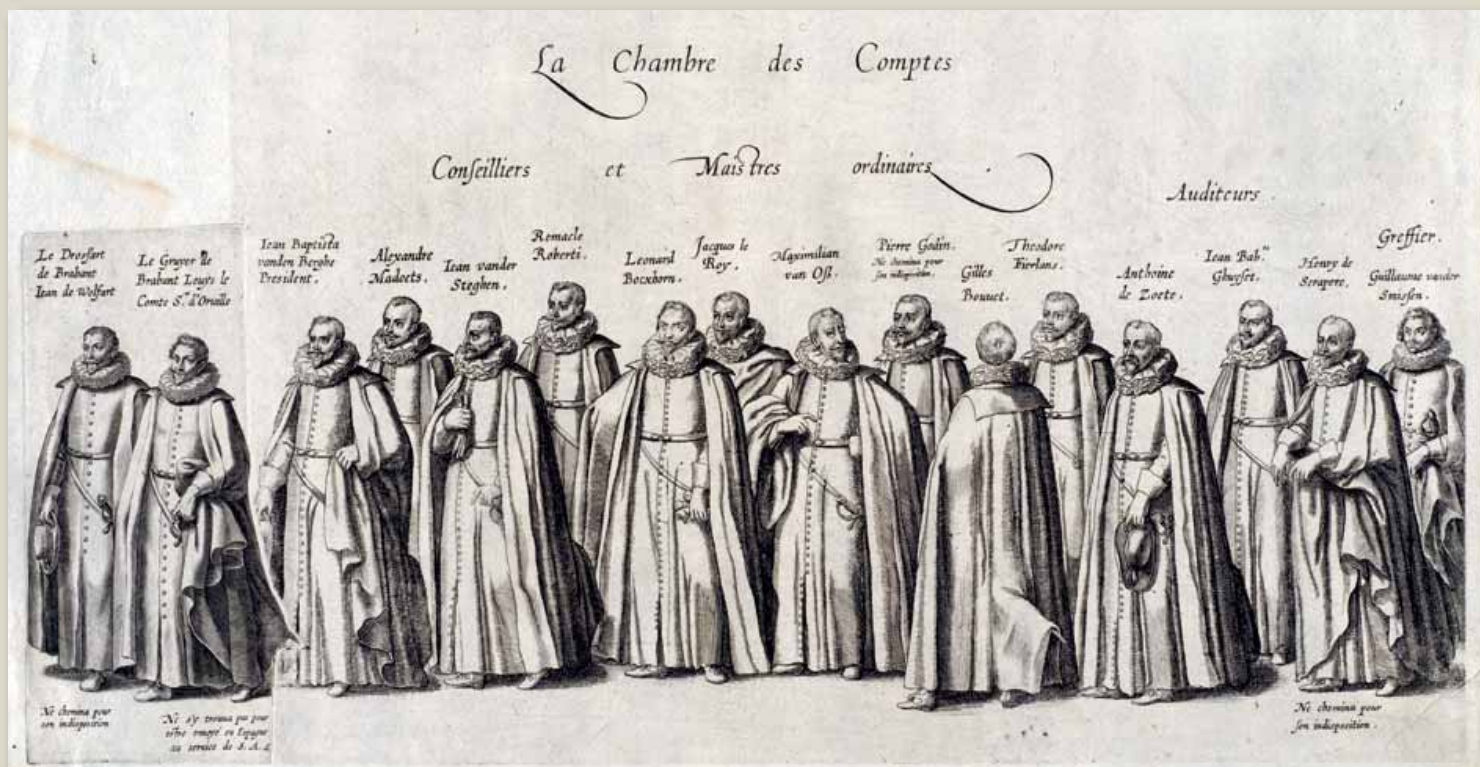
II. Het takenpakket

De uitgebreide en uiteenlopende bevoegdheden van de Rekenkamers kunnen worden ingedeeld in een bestuurlijk, gerechtelijk en financieel-controlerend pakket.

De **bestuurlijke bevoegdheden** hielden verband met het dagelijks bestuur van het vorstelijk domein. Het personeel van de Rekenkamers trad op als doorgeefluik of verbindingslijn tussen hun hiërarchische overste de Raad van Financiën enerzijds en de talrijke plaatselijke rekenplichtigen anderzijds. Om informatie te kunnen verstrekken, dient men over omvangrijke gegevensbanken te beschikken. Daarom heeft het personeel veel tijd geïnvesteerd in de registratie van allerlei soorten akten waarvan de Rekenkamers de juistheid van de taks of van het tarief dienden te verifiëren. Voor een efficiënt gegevensbeheer is het niet alleen belangrijk gegevens op te slaan, maar eveneens om ze blijvend te bewaren. Deze archief-taak sloeg niet alleen op het domeinarchief, maar omvatte ook een belangrijk deel van het staatsarchief.

De **gerechtelijke bevoegdheden** van de Rekenkamers waren erg vaag en beperkt tot financiële zaken. Tijdens de 15de en 16de eeuw werd de bevoegdheid van de Rekenkamers beperkt tot de rekenplichtigen en tot de financiële dossiers die met het domein van de vorst te maken hadden. De Rekenkamers evolueerden tot een soort van administratieve rechtbank die disciplinaire straffen mochten uitdelen en voor de ernstiger overtredingen zoals valsmunterij een zaak aanhangig konden maken bij de bevoegde instanties zoals de Grote Raad te Mechelen, de Geheime Raad en de provinciale justitieraden. Beroep tegen uitspraken van de Rekenkamers was mogelijk bij de Grote Raad, vanaf de 16de eeuw echter bij de Geheime Raad. Voor arrestaties kon zij ook de medewerking eisen van de plaatselijke gerechtsofficieren. Bij de Raad van Financiën kon men in beroep gaan tegen de uitspraken in burgerlijke zaken van de Rekenkamers.

Het meest in het oog springend was de **financieel-controlerende bevoegdheid**. De boekhouding van de rekenplichtige ambtenaren en van een groot aantal steden en kasselrijen werd door de Rekenkamers aan een grondig nazicht onderworpen. Deze boekhoudkundige controle gebeurde in drie fasen: de overlegging (*reddition*), de afhoring (*audition*) en de sluiting (*clôture*) van de rekeningen. In de eerste fase deponeerde de rekenplichtige een dubbel van zijn rekening(en) met bijhorende bewijsstukken bij de Rekenkamer. Daar werden de voorgelegde rekeningen aan een nauwgezette controle onderworpen en werden talrijke kanttekeningen in de marge van de rekeningen aangebracht. In deze fase kon de rekenplichtige worden uitgenodigd om twijfelgevallen en onduidelijkheden te komen toelichten. Dat was de eigenlijke afhoring (*audition*). In de derde en laatste fase in de controleprocedure werd de rekening uiteindelijk gesloten: de natura-posten werden herrekend in geldbedragen, alle bedragen omgezet in een eenheidsmunt, de totalen per rubriek en per hoofdstuk uitgerekend en ook de balans opgesteld. De rekening werd ten slotte gesloten verklaard en de ambtenaar van zijn boekhoudkundige verantwoordelijkheid ontslagen. Blevেন er tijdens de tweede fase zaken onopgehelderd, dan werd de rekenplichtige verwezen naar het *grand bureau* van de instelling, waarop behalve de voorzitter en de meesters, ook leden van de Raad van Financiën en zelfs van de Raad van Vlaanderen aanwezig konden zijn. Lichtere overtredingen werden door de Rekenkamer zelf bedacht met geldboeten en tuchtstraffen. Zware overtredingen zoals diefstal of wanbeheer werden gerechtelijk vervolgd.

KOPERGRAVURE MET HET PERSONEEL VAN DE REKENKAMER VAN BRABANT, 1623.

AR, ARENBERG, KAARTEN EN PLATTEGRONDEN, 2344.

OP DEZE GRAVURE VAN DE BEGRAFENISOPTOCHT VAN AARTSHERTOG ALBRECHT, STAAT OOK HET PERSONEEL VAN DE BRABANTSE REKENKAMER AFGEBEELD, NL. DE VOORZITTER, NEGEN REKENMEESTERS, DRIE AUDITEURS EN EEN GRIFFIER.

III. Het personeel

De taken van de Rekenkamers werden verdeeld onder drie categorieën van ambtenaren: de rekenmeesters (*maîtres*), de auditeurs en de klerken of griffiers. De hoofdactiviteit van de auditeurs was het afhoren van de rekeningen, de griffiers stonden in voor de verzending van alle briefwisseling. Rekenmeesters dienden te waken over de afsluiting van de rekeningen en deel te nemen aan de beraadslagingen van het *grand bureau*. De instelling stond onder de leiding van de voorzitter (*président*).

Door territoriale uitbreiding en de toename van het aantal te behandelen dossiers steeg in de 15de eeuw geleidelijk aan de samenstelling van het personeel. In de tweede helft van de 17de eeuw was er een verdrievoudiging van het personeelsbestand. Vrij snel zou het aantal personeelsleden echter weer worden gereduceerd tot het kader dat reglementair was vastgelegd in de 16de eeuw. Ook in de 18de eeuw werden pogingen ondernomen om het personeelsbestand te beperken.

De Rekenkamers hadden daarnaast nog andere soorten werknemers in dienst zoals enkele bodes (*messagers*), deurwaarders-portiers (*huissiers*), arbeiders (*ouvriers*) en dikwijls tevens nog een conciërge en een kapelaan.

IV. Wat vind ik in het archief van de Rekenkamers?

Reeds in de fase van de archiefvorming werd het bestand ingedeeld op basis van een mengvorm van de uiterlijke (b.v. charters, delen, rollen) en redactionele kenmerken (b.v. brieven, dossiers, rekeningen, kwitanties...) van de archiefstukken. Tijdens de 19de eeuw hebben archivariissen deze indeling overgenomen. Het huidige uitzicht van het bestand wordt nog steeds door de toenmalige invalshoek bepaald. Hierna volgt een overzicht van de belangrijkste archiefafdelingen, met in een kader de vermelding van de toegangen.

a. Delen en banden

De delen en banden (de "registers") vormen met hun 1,5 strekkende km de ruggengraat van het reusachtige bestand van de Rekenkamers. Binnen deze archiefafdeling worden volgende series onderscheiden:

Cartularia: registers waarin oorkonden zijn gekopieerd, maar deze reeks bevat echter ook goederenbeschrijvingen, brieven, verdragen, kroniekuittreksels, Blijde Inkomsten, inventarissen, etc.

Cijns- en renteboeken: registers waarin lijsten van te ontvangen of al ontvangen cijzen en renten zijn opgetekend.

Algemene registers: stukken van uiteenlopende aard, zoals ordonnanties, edicten en plakaten, vredesverdragen, privileges, confiscatielijsten, inventarissen, teksten voor stadsbesturen, allerlei toelatingen die door de Rekenkamer werden verleend, stukken die bestemd waren voor de rekenplichtigen, die betrekking hadden op het hertogelijk domein of meer specifiek op bossen en wouden, lenen en tolleren, op het muntwezen, op allerlei vormen van belastingen, enz.

Rekeningen: belangrijkste reeks, samengesteld uit de rekeningen die door de rekenplichtigen aan de Rekenkamer ter controle werden voorgelegd. De rekeningen hebben betrekking op vrijwel alle facetten van het openbaar leven, zowel op het vlak van politiek en instellingen, recht en sociale verhoudingen, economie en materiële cultuur, kunst als cultuur. Of men nu wil onderzoeken uit welk materiaal een bepaald gebouw is opgetrokken, hoeveel bier er werd gedronken in een

bepaalde stad, wat er precies op tafel kwam naar aanleiding van de Blijde Intrede van een of andere vorst en welke muzikanten de feestdis mochten opluisteren, of met welke misdadigers een minnelijke schikking werd gesloten door een gerechtsofficier, men vindt het allemaal in de rekeningen.

GACHARD L.-P., *Inventaire des archives des Chambres des Comptes, précédé d'une notice historique sur ces anciennes institutions*, I-II-III (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 1, 2 en 3), Brussel, 1837-1851.

PINCHART A., *Inventaire des archives des Chambres des Comptes, précédé d'une notice historique sur ces anciennes institutions*, IV en V (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 4 en 8), Brussel, 1865-1879.

NELIS H. (herzien door DIERKENS A., LAURENT R.), *Inventaire des archives des Chambres des Comptes*, VI (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 257), Brussel, 1995.

GORISSEN P. (aangevuld door DIERKENS A., LAURENT R.), *Inventaire des archives des Chambres des Comptes*, VII (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 263), Brussel, 1996.

PROOST J., *Inventaire ou table alphabétique et analytique des noms de personnes contenus dans les registres aux gages et pensions des Chambres des Comptes* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 14), Brussel, 1890.

DE MECHELEER L., *Inventaris van het archief van de Rekenkamers. Delen en banden (registers). Reeks stadsrekeningen van Aalst 1395-1786* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 509), Brussel, 2011.

IN HET BESTAND VAN DE REKENKAMERS MAKEN DE STADSREKENINGEN EEN BELANGRIJK ONDERDEEL UIT DIE EEN SCHAT AAN INFORMATIE BEVATTEN, MEESTAL VAN HET EINDE VAN DE 14de EEUW TOT HET EINDE VAN DE 18de EEUW. BINNEN DE REEKS SPRINGEN DE REKENINGEN VAN OOSTENDE VAN 1572/1573 TOT 1580/1581 IN HET OOG OMWILLE VAN HUN VERSIERINGEN, HOOGST UITZONDERLIJK BIJ STADSREKENINGEN. AR, REKENKAMERS, REG. 37400, F° 18 (1577/1578).

ROLREKENINGEN

b. Rolrekeningen

Omwille van de uiterlijke vorm werden de rekeningen in rollen gescheiden van de registers. De ruim 3000 rollen dienen grotendeels te worden gesitueerd in de 14de en 15de eeuw en zijn nagenoeg uitsluitend afkomstig van de Rekenkamer van Vlaanderen en - zij het in mindere mate - van de Rekenkamer van Brabant.

NELIS H., *Chambres des Comptes de Flandre et de Brabant. Inventaire des comptes en rouleaux, d'après l'exemplaire annoté Salle de lecture A.G.R.* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 120), Brussel, 1992.

c. Bewijsstukken bij de rekeningen

In het Ancien Regime was het de gewoonte dat een rekenplichtige naast zijn eigenlijke rekening ook allerlei bewijsstukken aan de controlecommissie voorlegde. Omdat het grootste gedeelte van dat materiaal vooral uit kwitanties bestond, werden de bewijsstukken gemakshalve als kwitanties bestempeld. Maar deze archiefafdeling bevat naast kwitanties ook briefwisseling, contracten, lijsten en staten, afschriften van benoemings- of commissiebrieven, assignaties, betalingsordonnanties, etc. De kwitanties en andere bewijsstukken zijn op dezelfde manier geordend als de delen en banden, nl. een basisordening volgens de aard van de rekenplichtigen, hun kassen en diensten, en een verdere geografische indeling.

1. Kwitanties van de Rekenkamer te Rijsel

Deze verzameling bevat de bewijsstukken bij de rekeningen van alle rekenplichtigen in die gewesten die tot het geografisch ressort van de Rekenkamer te Rijsel hoorden: het graafschap Vlaanderen (met het markiezaat van Antwerpen), de heerlijkheid Mechelen, de graafschappen Henegouwen en Namen, Doornik en het Doornikse, het Kamerijkse en de Somme-steden. In het begin van de 20ste eeuw werd jammer genoeg de beslissing genomen om de stukken op papier te scheiden van de stukken op perkament. De papieren bescheiden werden in portefeuilles opgeborgen, de perkamenten archieven kwamen in dozen of "cartons" terecht.

MARCHAL F.-J.-F., uitgegeven door L. DE MECHELEER, *Inventaris van het archief van de Rekenkamer te Rijsel. Kwitanties. Dozen en Portefeuilles 1384-1721* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 516-517), Brussel, 2012.

2. Kwitanties van de Rekenkamers te Brussel

Tot deze collectie behoren de boekhoudkundige bewijsstukken van alle Rekenkamers die in de Zuidelijke Nederlanden vanaf een bepaald moment in Brussel actief waren, met name de Rekenkamer van Brabant, de Rekenkamer van Spaans en later Oostenrijks Gelre, de Rekenkamer van Vlaanderen (maar enkel voor de bewijsstukken na 1667), de Anjouwse Rekenkamer, de Geünificeerde Rekenkamer en de Hervormde Rekenkamer.

AERTS E. (ed.), *Kwitanties van de Rekenkamers te Brussel* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 576), Brussel, 2004.

3. Bewijsstukken in verband met het zegelrecht van de Audiëntie

Naast zijn taken als secretaris van State droeg de audiëntier de verantwoordelijkheid voor de afhandeling

en expeditie van een grote diversiteit aan bescheiden. Aanvankelijk voor open brieven én gesloten brieven die niet met het grootzegel of het geheim zegel werden gezegeld, na 1531 voor alle stukken die onder de vorm van een open brief werden opgesteld en geëxpedieerd en dus aan het grootzegel of geheim zegel waren onderworpen, zoals ordonnanties en plakaten, benoemingen, adelsverheffingen, dagvaardingen, bekrachtiging of interpretatie van privileges en alle vormen van gratieverlening. Deze verantwoordelijkheid hield onder meer in dat hij de brieven die in de kanselarij waren opgesteld aan de destinatarissen moest bezorgen, maar ook de rechten diende te innen op het zegelen van deze stukken.

De audiëntier voerde een boekhouding van deze geïnde gelden, hij was hiervoor rekening en verantwoording verschuldigd aan de Rekenkamer van Vlaanderen te Rijsel en na haar verhuis aan dezelfde Rekenkamer te Brussel. Vandaar dat er zich in de Rekenkamer een reeks rekeningen van de zegelrechten van de Audiëntie bevindt, en een reeks bewijsstukken. Binnen de bewijsstukken van het zegelrecht onderscheidt men drie series: de cedels of de orders door de vorst persoonlijk of door zijn onmiddellijke entourage in zijn naam aan de audiëntier verstrekt i.v.m. vrijstelling van het zegelrecht op bepaalde brieven, de eigenlijke brieven of charters, en de boekhoudkundige bewijsstukken zoals kwitanties, ontvangstbewijzen, dechargebrieven, lijsten, staten, etc. Van laatstgenoemde reeks is nooit een inventaris verschenen.

a. Cedels

NELIS H., *Chambre des Comptes de Lille. Catalogue des chartes du sceau de l'audience*, I (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 52/1), Brussel, 1915, p. 1-103.

b. Charters

Periode 1385-1482

NELIS H., *Chambre des Comptes de Lille. Catalogue des chartes du sceau de l'audience*, I (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 52/2), Brussel, 1915, p. 105-321.

Periode 1478-1667

NELIS H., aangevuld en herzien door DE MECHELEER L., *Inventaris van het archief van de Rekenkamers. Bewijsstukken i.v.m. het zegelrecht van de Audiëntie. Charters. Tweede Reeks 1478-1667* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 510), Brussel, 2011.

d. Administratieve dossiers

De personeelsleden van de Rekenkamers hebben talrijke documentatie aangelegd over allerlei onderwerpen die met hun bevoegdheden en functies te maken hadden. De dossiers zijn inhoudelijk bijzonder divers en raken alle aspecten van de geschiedenis van de oude Nederlanden vanaf het einde van de 14de tot het einde van de 18de eeuw. Omwille van hun slechte toegankelijkheid zijn de dossiers echter weinig bekend bij de onderzoekers.

De dossiers zijn slecht toegankelijk, men moet zich voorlopig nog altijd behelpen met handschriftelijke inventarissen, vermeld in E. AERTS, *Geschiedenis en archief van de Rekenkamers*, p. 392.

e. Administratieve briefwisseling

Het personeel van de Rekenkamers voerde een uitgebreide briefwisseling met de rekenplichtigen, met de toezichthoudende besturen, met leden van andere instellingen en, zij het in mindere mate, met particulieren. De administratieve briefwisseling bestaat uit de ingekomen originelen en de kladversies, minuten of afschriften van de uitgaande brieven.

GACHARD L.-P. (inleiding door AERTS E.), *Administratieve briefwisseling van de Rekenkamers. Correspondance administrative des Chambres des Comptes* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 126), Brussel, 1992.

AERTS E., *Administratieve briefwisseling van de Hervormde Rekenkamer (1787-1789)* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 240), Brussel, 1988.

f. Oorkonden

Het bestand van de Rekenkamers bevat duizenden oorkonden, een gevolg van het feit dat de Rekenkamers ook een rol speelden op het gebied van archiefbeheer. Het toezicht op de vorstelijke oorkondeschaten werd immers toevertrouwd aan de leden van Rekenkamers, gereputeerde controlelichamen die regelmatig zelf een beroep moesten doen op de charteriers.

Men kan vier oorkondeverzamelingen onderscheiden in het bestand van de Rekenkamers: de Oorkonden van Brabant, Limburg en de Landen van Overmaas; de Oorkonden van Luxemburg en Chiny; de Oorkonden van Vlaanderen en de Weense Oorkonden.

1. Oorkonden van Brabant

De verzameling chronologisch geordende originele Oorkonden van Brabant beslaat de periode van het jaar 1154 tot 1789. Daarnaast zijn nog een groot aantal oorkonden vanaf het jaar 800 in cartularia overgeleverd. Deze cartularia maken nu deel uit van de *Registers van de Rekenkamers* en van de *Handschriftenverzameling*.

De eerste reeks ontsluit de originele oorkonden uit de periode 1154-1383. De toegangen zijn voorzien van uitgebreide indices van plaats- en persoonsnamen.

De inventarisnummers zijn de aanvraagnummers (1 tot 6052).

VERKOOREN A., *Inventaire des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Première partie. Chartes originales et vidimées*,

8 dln., Brussel, 1910-1922 :

dl. I: periode 1154-1338, nummers 1-500 (Inventarissen, 282).

dl.II: periode 1338-1357, nummers 501-1250 (Inventarissen, 42).

dl. III: periode 1357-1362, nummers 1251-2000 (Inventarissen, 43).

dl. IV: periode 1362-1372, nummers 2001-2900 (Inventarissen, 44).

dl. V: periode 1372-1374, nummers 2901-3800 (Inventarissen, 47).
dl. VI: periode 1374-1375, nummers 3801-4770 (Inventarissen, 56).
dl. VII: periode 1375-1378, nummers 4771-5425 (Inventarissen, 57).
dl. VIII: periode 1379-1383, nummers 5426-6052 (Inventarissen, 62).

In de **tweede reeks** worden de oorkonden uit de periode 800-1383 die zich in de cartularia bevinden, ontleed. Deze afschriften dienen niet via het inventarisnummer te worden aangevraagd, maar via de nummers van de cartularia in het archief van de Rekenkamers (delen en banden) en de Handschriftenverzameling.

VERKOOREN A. (index GRUNZWEIG A., LIBOIS A., PAGNOUL A.-M. en VAN NIEUWENHUYSEN A.), *Inventaire des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Deuxième partie. Cartulaires. I (800-1312)* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 138), Brussel, 1961.

VERKOOREN A. (index DE STURLER L., VERVAECK S. en WARLOP E.), *Inventaire des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Deuxième partie. Cartulaires. II (1312-1383)* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 143), Brussel, 1962.

De **derde reeks** ontsluit zowel de originelen als de cartularia voor de periode 1383-1789.

VERKOOREN A., *Inventaire des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Troisième partie. Chartes originales et cartulaires*, 4 dln., Brussel, 1961-1988 :

dl. I: periode 1383-1396, nummers 6053-6857 (inl. en index GRUNZWEIG A., Inventarissen, 133).
dl. II: periode 1396-1404, nummers 6858-7542 (inl. en index SOENEN M. en GRAFFART A., Inventarissen, 157).

dl. III: periode 1404-1415, nummers 7543-7951 (inl. en index GRAFFART A. en LAURENT R., Inventarissen, 195).

dl. IV: periode 1415-1427, nummers 7952-8415 (inl. en index GRAFFART A., Inventarissen, 241).

Concordans op dl. I tussen aanvraag- en analyse-nummers :

GRUNZWEIG A., *Inventaire des chartes et cartulaires des Duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Troisième partie. Chartes originales et cartulaires. I. (1383-1396). Supplément. Concordance entre les numéros [des actes et ceux des analyses]. Introduction et tables* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 134), Brussel, 1961.

Voor de periode 1427-1789 heeft Verkooren nog ongeveer 16.000 steekkaarten nagelaten. Deze ongepubliceerde steekkaarten werden gefotokopieerd in 14 delen als een toegang in beperkte oplage (T 47).

VERKOOREN A. (woord vooraf door AERTS E.), *Chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Troisième partie. Chartes originales et cartulaires (1427-1789). Oorkonden en cartularia van de hertogdommen Brabant en Limburg en van de landen van Overmaas. Derde gedeelte. Originele oorkonden en cartularia (1427-1789)* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 47), Brussel, 1989, 14 dln.

Deel I omvat de jaren 1427-1430; II: 1431-1435; III: 1436-1449; IV: 1450-1469; V: 1470-1490; VI: 1491-1515; VII: 1516-1539; VIII: 1540-1565; IX: 1566-1600; X: 1601-1627; XI: 1628-1655; XII: 1656-1680; XIII: 1681-1734; XIV: 1735-1789.

NELIS H., *Table des Chartes du Brabant, 1387-1500*, 1934, Brussel.

Voor een kritische en gecorrigeerde uitgave van de analyses van Verkooren van de jaren 1427-1438, verwijzen we naar:

VERKOOREN A. (aangevuld en herzien door DE MECHELEER L.), *Inventaris van het archief van de Rekenkamer van Brabant. Oorkonden van de hertogdommen Brabant en Limburg en van de Landen van Overmaas (1427-1438)* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 515), Brussel, 2012.

De oorkonden zijn enkel raadpleegbaar op microfilm, zie concordantietabel:

LAURENT R., *Chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des Pays d'Outre-Meuse. Table de concordance des microfilms* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 201), Brussel, 1995, p. 3-14.

KOPIE VAN DE ORIGINELE INVENTARIS VAN DE OORKONDEN VAN BRABANT VAN 1438, OPGESTELD TUSSEN 1470 EN 1490, MET PRACHTIGE MINIATUREN. OP DE SIERLETTER VAN DE ARCHIEFKIST VAN ANTWERPEN WORDT DE STAD AFGEBEELD OMGEVEN DOOR WATER WAAROP BOTEN VAREN, BOVEN DE POORT STAAT EEN SCHILD MET HET PLAATSELIJKE WAPEN, DE TRADITIONELE TWEE HANDPALMEN VERSIEREN HET BOVENSTE DEEL.
AR, INVENTARISSEN VAN DE TWEEDE AFDELING, 66, F° L.

ORIGINELE INVENTARIS VAN DE OORKONDEN VAN BRABANT, OPGESTELD DOOR OORKONDEBEWAARDER ADRIAAN VANDER EE IN 1438. DIT IS HET EERSTE ALGEMEEN REPERTORIUM VAN DE OORKONDEN VAN DE DRIE BRABANTSE DEPOTS VAN DE REKENKAMER TE BRUSSEL, NIJVEL EN TERVUREN. DE INVENTARIS WERD VERSIERD MET VELE MINIATUREN, WAARONDER DE SIERLETTERS VAN DE ARCHIEFKIST VAN LUIK EN LOON. IN HET BOVENSTE REGISTER ZIEN WE DE BISSCHOP VAN LUIK OMGEVEN DOOR ZES PERSONEN; IN HET ONDERSTE DEEL WORDT DE STAD LUIK AFGEBEELD MET BOVEN DE POORT EEN SCHILD MET HAAR STADSWAPENS.

AR, HANDSCHRIFTENVERZAMELING, 983, F° 418.

OP DE SIERLETTER VAN DE ARCHIEFKIST VAN LEUVEN WORDEN DE ACHT POORTEN VAN DE STAD LEUVEN VOORGESTELD, MET HUN RESPECTIEVE WAPENSCHILD.

AR, INVENTARISSEN VAN DE TWEEDE AFDELING, 66, F° XXVII.

2. Oorkonden van Vlaanderen

Sinds het einde van de 19de eeuw zijn er in de verzameling Oorkonden van Vlaanderen twee reeksen te onderscheiden. De eerste reeks bevat een groot deel van de oude oorkondeschat van de graven van Vlaanderen waaraan een aantal charters van de Rijksrekenkamer zijn toegevoegd. De tweede reeks heeft eigenlijk niets met het charter te maken en bestaat niet alleen uit charters maar ook uit andere stukken zoals kwitanties en andere boekhoudkundige stukken, afkomstig uit de eerste reeks en vooral uit de overige archiefafdelingen van de Rekenkamers.

a. Eerste reeks

(Woord vooraf door DE STOBBELEIR D.), *Inventaire provisoire des Chartes de Flandre. 1ère série. (IXe-XVIIe s.). Voorlopige inventaris van de Charters van Vlaanderen. 1ste reeks (9de-17de e.)* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 14), Brussel, 1983.

Onder het nummer 134/7 van de *Inventarissen van de Tweede Afdeling* wordt een nadere toegang op de nummers 751 tot 1270 bewaard.

De oorkonden 1-1395 van de eerste reeks zijn enkel raadpleegbaar op microfilm.

LAURENT R., *Chartes de Flandre. Première série. Table de concordance des microfilms* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 202), Brussel, 1995.

b. Tweede Reeks

Voor een gedetailleerde beschrijving van de oorkonden kan men gebruik maken van enkele toegangen uit de verzameling *Inventarissen van de Tweede Afdeling* (met name de nummers 135/1 en 134bis/b).

LAURENT R., *Chartes de Flandre. Deuxième série. Table de concordance* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 203), Brussel, 1995.

KOPIE, GEMAAKT IN 1638, VAN EEN ORIGINELE INVENTARIS VAN CHARTERS DIE TUSSEN 1506 EN 1512 DOOR DE REKENKAMER VAN RIJSEL WERD OPGESTELD, WERD VERSIERD MET TALRIJKE ILLUSTRATIES UIT HET DIER- EN PLANTENRIJK, WERKTUIGEN, MUZIEKINSTRUMENTEN ETC. (ZIE ILLUSTRATIES BLZ. 14 - 21) AR, INVENTARISSEN VAN DE TWEEDE AFDELING, 117, PASSIM.

Haynnau

3. Oorkonden van Luxemburg en Chiny

De verzameling originele Oorkonden van Luxemburg bestrijkt de periode [1148] -1791.

BOURGUIGNON M., *Les chartes du Luxembourg. Introduction à l'inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 77), Brussel, 1931.

VERKOOREN A., *Inventaire des chartes et cartulaires du Luxembourg (Comté puis Duché)*, 5 dln., Brussel, 1914-1922.

dl. I: periode 1083-1310, nummers 1-500 (Inventarissen, 48).

dl. II: periode 1310-1354, nummers 501-956 (Inventarissen, 53).

dl. III: periode 1354-1383, nummers 957-1356 (Inventarissen, 54).

dl. IV: periode 1383-1466, nummers 1357-1884 (Inventarissen, 58).

dl. V: periode 1467-1555, nummers 1885-2352 (Inventarissen, 60).

VERKOOREN A. (woord vooraf door AERTS E.), *Oorkonden en cartularia van Luxemburg (graafschap, vervolgens hertogdom) (1556-1791). Chartes et cartulaires du Luxembourg (comté puis duché) (1556-1791)* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 77), Brussel, 1989, 4 dln.

De oorkonden zijn enkel raadpleegbaar op microfilm, zie concordantietabel:

LAURENT R., *Chartes et cartulaires du Luxembourg. Table de concordance des microfilms* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 204), Brussel, 1995, p. 31-35.

4. Weense oorkonden

Deze verzameling bevat de oorkonden die als deel van de door de Rekenkamers bewaarde en beheerde charterverzamelingen in 1794 vanuit Brussel naar Wenen werden gevoerd, in de 19de eeuw naar Den Haag werden overgebracht, om dan uiteindelijk in 1953 aan het Algemeen Rijksarchief te worden bezorgd.

De collectie is onderverdeeld in twee groepen: de "oorkonden" in de eigenlijke betekenis van het woord, en de "akten" (niet alleen stukken op perkament, maar ook briefwisseling, dossiers, kwitanties, rekeningen in rolvorm, e.d.). De stukken zijn geografisch geordend. De oorkonden hebben betrekking op de periode van het einde van de 12de eeuw tot het midden van de 16de eeuw, de akten dateren uit de 16de tot de 18de eeuw.

De verzameling is enkel toegankelijk via handschriftelijke inventarissen van de Tweede Afdeling, nrs. 512 en 513.

g. Denombrementen van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen en van andere leenhoven

Deze archiefafdeling bevat de denombrementen - akten met een overzicht van de rechten en plichten die aan een leen verbonden zijn - van Vlaamse leenhoven. Een kleine hoeveelheid denombrementen betreffen lenen die ressorteren onder leenhoven buiten het graafschap Vlaanderen, vooral van Henegouwen.

Voor het grootste deel zijn de denombrementen slechts toegankelijk via handschriftelijke afschriften van drie repertoria uit 1770 (*Inventarissen Tweede Afdeling*, nrs. 168-170). Van Verkooren zijn er uitvoerige regesten op de denombrementen bewaard van de nrs. 1 tot 3084, die hij tevens van indices op plaats- en persoonsnamen voorzag (*Inventarissen Tweede Afdeling*, nrs. 507¹⁻¹³).

De denombrementen van de Burg van Veurne werden beschreven in een gepubliceerde inventaris.

CARNIER M., *Inventaris van het archief van de Rekenkamer, daarna "Bureau des Finances", te Rijsel. Denombrementen en andere stukken van de grafelijke leenhoven: Burg van Veurne, 1389-1745* (Algemeen Rijksarchief. Inventarissen, 440), Brussel, 2009.

h. Archief van rekenplichtige ambtenaren

Deze verzameling is voor het grootste deel afkomstig van rekenplichtigen die in 1794 met hun archief naar Duitsland vertrokken, waarheen ook de regering van de Oostenrijkse Nederlanden met het archief van de Rekenkamer was gevlucht. Vandaar dat de stukken grotendeels dateren uit het einde van de 18de eeuw. Er zijn ook bescheiden afkomstig uit de 17de eeuw, en enkele zelfs uit de 16de eeuw. Het archief bevat originele briefwisseling die instellingen zoals de Rekenkamers, de Raad van Financiën, de Geheime Raad, de Algemene Regeringsraad, de provinciale Staten en de justitieraden naar de rekenplichtigen stuurden. Ook de documentatie die de ontvangers verzamelden of opstelden met het oog op de uitoefening van hun ambt, is belangrijk.

Een deel van deze verzameling is toegankelijk gemaakt door rijksarchivaris Piot (1812-1899), wiens inventaris in 1975 werd overgetypt en als een voorlopige toegang raadpleegbaar is in de leeszaal van het Algemeen Rijksarchief.

[PIOT Ch.], *Rekenkamers. Inventaris van een deel archief uit de papieren der comptabele ambtenaren* (Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage, 7), Brussel, 1975.

i. Heerlijke Rekenkamers

Ongeveer vier strekkende meter archief is afkomstig van Rekenkamers opgericht met het oog op het beheer van het uitgestrekt familiegoed van belangrijke adellijke geslachten. Het betreft stukken van de domeinen van Montfort, Zichem, Zevenbergen en de Luxemburgse bezittingen.

Deze verzameling is enkel toegankelijk via handschriftelijke inventarissen uit de Tweede Afdeling, meer bepaald de nrs. 3684 en 5ter voor Montfort en in nr. 3685 vindt men vage aanduidingen voor Zichem. Voor Zevenbergen en de Luxemburgse bezittingen is er helemaal geen toegang voorhanden.

j. Elders bewaard archief

Het archief van de Rekenkamer van Vlaanderen wordt niet alleen in het Algemeen Rijksarchief te Brussel bewaard, maar ook in de Archives départementales du Nord te Rijsel, reeks B. De cartularia, registers, rekeningen, briefwisseling en verzamelingen uit deze reeks zijn raadpleegbaar op microfilm in de leeszaal van het Algemeen Rijksarchief.

Voor de geschiedenis van de Rekenkamer van Vlaanderen zijn volgende inventarissen interessant: BRUCHET M., *Archives départementales du Nord. Répertoire numérique. Série B (Chambre des comptes de Lille)*, 2 dln., Rijsel, 1921.

BRUCHET M. en LANCIEN E., *Archives départementales du Nord. Inventaire sommaire. Série B (Chambre des comptes de Lille). Table du tome I (Articles B 1 à 1560)*, Rijsel, 1931.

Bulles

Arthois

Furnes

V. Onderzoeksmogelijkheden

Een beginnend onderzoeker start het best met het zogenaamde kernarchief van de delen en banden, de talrijke cartularia, registers, cijnsboeken en vooral de duizenden rekeningen en bijhorende bewijsstukken. Zonder overdrijving kan men stellen dat deze archieven betrekking hebben op nagenoeg alle facetten van het openbare leven, of het nu gaat om politiek en instellingen, recht en sociale verhoudingen, economie en materiële cultuur, kunst en cultuur.

Voor de financiële geschiedenis treffen we in de rekeningen gegevens over vorstelijke algemene, provinciale en regionale ontvangstkassen, domeinen, budget en schuld, belastingen, munt- en boekhouding. Belangrijk voor de economisch historicus is het seriële potentieel van rekeningen voor de reconstructie van tijdreeksen met uniforme, of zoveel mogelijk uniform gemaakte, gegevens over prijzen en lonen, of over productie en productiviteit. Rekeningen bevatten o.a. cijfers over in- en uitvoerrechten (op aluin, bier, bloem, graan, hop, jenever, laken, linnen, vis, wijn, zout), over tol, waag, gruit en molens, landpachtprijzen, cijfers over de opbrengsten van accijnzen, repartitietabellen, haardtellingen, schattingen van bedden, tiende, twintigste en honderdste penningbelastingen, enz. Onderzoek naar de levensstandaard is eveneens mogelijk aan de hand van deze bescheiden.

Door de talrijke antroponiemen van ambtenaren van de administraties, tolpachters, wisselaars, Lombarden, geneesheren, kooplui, makelaars, geestelijken, ridders en andere privépersonen, lenen de archieven zich uitstekend voor prosopografisch onderzoek. Ze verschaffen tevens inzicht in bepaalde maatschappelijke uitingen als feestelijkheden, begrafenisplechtigheden, huwelijks-ceremonieën, jachtpartijen, reizen, het hofleven. Zo kan cultuur aan een hof voor een belangrijk deel worden gereconstrueerd met behulp van rekeningen die details bevatten over muziek, literatuur en handschriften, beeldende kunst en kunstnijverheid, omvang, de familie, diversiteit aan mensen (blinden, kreupelen, "gekken", joden, heidenen), variëteit aan beesten (leeuwen en andere exotische dieren), geschenkcultuur.

Voor de militaire geschiedenis leveren de rekeningen informatie over militaire opeisingen en contributies, de boekhouding van zowel het landleger (garnizoenen, soldij, mondvoorraad, munitie...) als van de oorlogsvloot, over fortificaties en militaire gebouwen (forten, schansen, kazernes, citadellen, grachten, stadswallen, stadspoorten, torens, esplanaden...).

Deze bescheiden lenen zich ook voor onderzoek over burgerlijke gebouwen (paleizen, kastelen, vijvers, parken, muntateliers, gevangenissen, stadhuisen...) en kerkelijke gebouwen (abdijen, kloosters, liefdadigheidsinstellingen, colleges, hospitalen), evenals over de wegeninfrastructuur en het landschap: de aanleg, het herstel en het onderhoud van steenwegen, rivieren, kanalen, sassen, sluizen, bruggen, havens (kranen, kaden, dokken), mijnen, molens, dijken en polders.

De kerkhistoricus kan in de archieven van de Rekenkamers informatie vinden over o.a. de middeleeuwse abdijen en de bezittingen van de afgeschafte kloosters.

Op het terrein van de kunstgeschiedenis vindt men kwalitatieve en kwantitatieve beschrijvingen van kunstwerken, de financiële waarde ervan.

Wie de criminaliteit in een bepaald gebied wil onderzoeken, mag zeker de rekeningen van de gerechtshofambtenaren niet vergeten. Voor het genaderecht zijn de remissiebrieven in het archief van de charters van de audiëntie interessant.

Cijns- en renteboeken zijn vooral te raadplegen voor plaatselijke geschiedenis en genealogie. Voor de lokale vorser zijn ook de denombrementen van belang. Ze bevatten bijzonder rijke informatie over de feodale verhoudingen en over de lokale bezitsstructuren.

*Liens touchant le Duc Jehan hommaiges et
autres de diverses natures de paravant &
depuis*

*En la lare de la marque cy des Ysus
imprimée sont les liens qui sensuiuent et est ladicte*

VI. LEESWIJZER

Deze zoekwijzer is gebaseerd op enkele eerder verschenen publicaties over het in het Algemeen Rijksarchief te Brussel bewaarde bestand van de Rekenkamers. Onontbeerlijk voor elke geïnteresseerde in deze materie is de monografie van Erik Aerts (E. AERTS, *Geschiedenis en archief van de Rekenkamers* (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Overzichten en Gidsen, 27), Brussel, 1996). Ook van belang is de catalogus van een door het Algemeen Rijksarchief georganiseerde tentoonstelling over de Rekenkamers (E. AERTS en A. VANDENBULCKE, *Administreren en controleren door de eeuwen heen. De Rekenkamers in de Zuidelijke Nederlanden (14de-18de eeuw). Catalogus bij de gelijknamige tentoonstelling in het Algemeen Rijksarchief van 5 november 1997 tot 30 januari 1998* (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Educatieve dienst. Catalogussen, 146), Brussel, 1997). Het van 1999 daterend boek over het Rekenhof bevat eveneens een mooi overzicht van de Rekenkamers tijdens het Ancien Regime (E. AERTS en A. VANDENBULCKE, *De Rekenkamers van het Ancien Regime*, in P. RION, E. AERTS en A. VANDENBULCKE (red.), *Het Rekenhof tussen traditie en vernieuwing. Geschiedenis van een controle-instelling*, Tielt, 1999, p. 11-47). De notities over de verschillende Rekenkamers in E. AERTS e.a. (red.), *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden* (Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën. Studia, 55), 2 dln., Brussel, 1994, leveren ook nuttige informatie.

Lrès touchant les Seigneurs
Dames de Cassel,

Contactgegevens voor de Rijksarchieven

Algemeen Rijksarchief

Ruisbroekstraat 2-6 • 1000 BRUSSEL
T +32 (0)2/513 76 80 | F +32 (0)2/513 76 81
algemeen.rijksarchief@arch.be

Algemeen Rijksarchief 2 - depot Joseph Cuvelier

Hopstraat 26-28 • 1000 BRUSSEL
T +32 (0)2/274 15 00
agr_ar_2@arch.be

Archief van het Koninklijk Paleis

Hertogstraat 2 • 1000 BRUSSEL
T +32 (0)2/551 20 20 | F +32 (0)2/512 56 85
cap@kppr.be

Rijksarchief te Brussel (Anderlecht)

Demetskaai 7 • 1070 ANDERLECHT
T +32 (0)2/524 61 15 | F +32 (0)2/520 93 21
rijksarchief.anderlecht@arch.be

Rijksarchief te Antwerpen

Sanderusstraat 81-85 • 2018 ANTWERPEN
(enkel genealogische opzoeken)
T +32 (0)3/677 34 99 | F +32 (0)3/677 39 23
rijksarchief.antwerpen@arch.be

Rijksarchief te Antwerpen

Kruibekesteeweg 39/1 • 9120 BEVEREN
(in verbouwing - tijdelijk adres)
T +32 (0)3/236 73 00 | F +32 (0)3/775 26 46
rijksarchief.antwerpen@arch.be

Rijksarchief te Beveren

Kruibekesteeweg 39/1 • 9120 BEVEREN
T +32 (0)3/750 29 77 | F +32 (0)3/750 29 70
rijksarchief.beveren@arch.be

Rijksarchief te Brugge

Predikherenrei 4A • 8000 BRUGGE
T +32 (0)50/33 72 88 | F +32 (0)50/61 09 18
rijksarchief.brugge@arch.be

Rijksarchief te Gent

Geraard de Duivelstraat 1 • 9000 GENT
T +32 (0)9/225 13 38 | F +32 (0)9/225 52 01
rijksarchief.gent@arch.be

Rijksarchief te Hasselt

Bampslaan 4 • 3500 HASSELT
T +32 (0)11/22 17 66 | F +32 (0)11/23 40 46
rijksarchief.hasselt@arch.be

Rijksarchief te Kortrijk

G. Gezellestraat 1 • 8500 KORTRIJK
T +32 (0)56/21 32 68 | F +32 (0)56/20 57 42
rijksarchief.kortrijk@arch.be

Rijksarchief te Leuven

Vaartstraat 24 • 3000 LEUVEN
T +32 (0)16/31 49 54 | F +32 (0)16/31 49 61
rijksarchief.leuven@arch.be

Rijksarchief te Aarlen

Parc des Expositions 9 • 6700 AARLEN
T +32 (0)63/22 06 13 | F +32 (0)63/22 42 94
archives.arlon@arch.be

Rijksarchief te Bergen

Avenue des Bassins 66 • 7000 BERGEN
T +32 (0)65/40 04 60 | F +32 (0)65/40 04 61
archives.mons@arch.be

Rijksarchief te Doornik

Rue des Augustins 20 • 7500 DOORNIK
T +32 (0)69/22 53 76 | F +32 (0)69/54 54 83
archives.tournai@arch.be

Rijksarchief te Eupen

Kaperberg 2-4 • 4700 EUPEN
T +32 (0)87/55 43 77 | F +32 (0)87/55 87 77
staatsarchiv.eupen@arch.be

Rijksarchief te Louvain-la-Neuve

Rue Paulin Ladeuze 16 • 1348 LOUVAIN-LA-NEUVE
T +32 (0)10/23 00 90 | F +32 (0)10/23 00 98
archives.louvain-la-neuve@arch.be

Rijksarchief te Luik

Rue du Chéra 79 • 4000 LUIK
T +32 (0)4/252 03 93 | F +32 (0)4/229 33 50
archives.liege@arch.be

Rijksarchief te Namen

Rue d'Arquet 45 • 5000 NAMEN
T +32 (0)81/65 41 98 | F +32 (0)81/65 41 99
archives.namur@arch.be

Rijksarchief te Saint-Hubert

Place de l'Abbaye • 6870 SAINT-HUBERT
T +32 (0)61/61 14 55 | F +32 (0)61/50 42 12
archives.saint-hubert@arch.be

Raadpleeg onze website
www.arch.be voor meer informatie over
de leeszalen en hun openinguren.

5 2 1 9

ISBN 978 90 5746 581 9

9 78 90 5746 581 9